

SIMION BĂRNUȚIU (1808-1864) – A SCHOLAR OF HIS EPOCH. THE INTEREST FOR THE ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD University of Oradea

Abstract: Simion Bărnuțiu was one of the most famous Romanian scholars of the nineteenth century, because of culture and language Romanian recovered centuries of backwardness and gained a deserved place among the other European cultures. It was not just an ideologue representative of his time, but also a gifted writer, an orator particularly an encyclopedic mind, a cultural personality who paid great attention to education development and Romanian national language. Believes that education and education must penetrate to spread science among the masses in all areas, and through language and school empowerment could reach the Romanian people, not to be kept in the dark ...

Keywords: Latin origin of language, national language cultivation, Romanian scholar Transylvanian intelligentsia, cultural heritage

Simion Bărnuțiu fost una dintre personalitățile reprezentative ale secolului al XIX-lea, ideologul mișcării naționale românești din Ardeal, liderul doctrinar al Revoluției de la 1848. S-a născut la 21 iulie-2 august 1808, la Bocșa Română, comitatul Crasnei, Sălaj, în familia lui Ion Bărnuțiu, învățător și cantor în comună, și a Anei Bărnuțiu, fiică de preot, și moare în Valea Almașului, la 16-28 mai 1864, înmormântat fiind la Bocșa Română.

A început școala primară în satul natal, a urmat cursurile secundare la Liceul piarist din la Careii Mari și apoi cursuri de filozofie (1825-1826) și de teologie (1826-1829) la Facultatea de Teologie din Blaj. După terminarea studiilor, între 1829-1834, a fost numit profesor de istorie universală și de sintaxă la Gimnaziul din Blaj, fiind în același timp și arhivar la consistoriu și prefect de studii la Seminar, contribuind la educarea patriotică a tinerei generații transilvănene de viitori intelectuali și la îmbogățirea și dezvoltarea limbii române literare. Din 1834 avansează în funcție, devine notar consistorial la Blaj, până în 1839, când se reîntoarce la Catedra de filozofie a Gimnaziului din Blaj.

S. Bărnăuțiu era nemulțumit, în timpul studiilor dar și ca profesor, că limba de predare în școală nu era limba română și că preceptele teologice erau încă singurul mod de a interpreta realitatea înconjurătoare.

În vara anului 1839 a plecat într-o călătorie în Țara Românească, unde s-a întâlnit cu mai mulți cărturari români, a dus o luptă continuă pentru afirmarea limbii române, pentru învățarea ei de către cei tineri.

În „Foaie pentru minte, inimă și literatură” a publicat articolul intitulat *O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă*, în care lua atitudine împotriva unui proiect de lege, din 1942, în care se prevedea introducerea limbii maghiare în toate școlile din Transilvania, Bărnăuțiu pronunțându-se pentru introducerea limbii române în școlile românești. De fapt, în anul 1839, revenind la catedră, S. Bărnăuțiu urmărea să schimbe limba de predare, latina, cu româna, concomitent militând și pentru scoaterea filozofiei de sub tutela religiei.

Lupta pentru limba națională în școlile românești, în care erau antrenați și alți intelectuali din Blaj, un conflict cu episcopul Lemeny, din cauza faptului că apăra drepturile naționale ale românilor, vor contribui definitiv la destituirea sa din învățământ. Începe să studieze la Academia de Drept din Sibiu, timp de trei ani, de aici răspândește cunoscutul său Manifest, din 25 martie 1848, în preajma revoluției, în care milita pentru egalitate națională, afirmând, printre altele, dreptul românilor de a fi considerați „națiune liberă”, Manifestul lui fiind cunoscut și de către Marx. De la izbucnirea mișcării revoluționare, a fost apropiat revoluționarilor, a devenit unul dintre fruntașii mișcării revoluționare și a luat parte cu multă însuflețire la elaborarea și redactarea unor acte programatice ale revoluției. La 2 mai, într-o adunare a intelectualilor, la Blaj, ține un discurs în care demonstrează, istoric și juridic, asuprirea națională și socială de veacuri, a românilor transilvăneni. Va fi ales vicepreședinte al adunării de pe Câmpia Libertății, în mai 1848, iar în septembrie devine președintele Comitetului național român care respinge unirea Transilvaniei cu Ungaria.

În primăvara anului 1849, revoluția fiind înfrântă, se refugiază în Țara Românească și, de acolo, la Viena, încercând din nou, pe lângă curtea habsburgică, recunoașterea drepturilor românilor. Își va continua aici, între 1849-1852, studiile de drept întrerupte la Sibiu. În 1852 pleacă din Viena, la Pavia (oraș în S-V Lombardiei, la 35 de km. de Milano), în Italia, urmând Facultatea de Științe juridice. După Doctoratul în drept, în iunie 1854, de la Universitatea din Pavia, se întoarce la Viena, respinge o slujbă aici, iar la sfârșitul anului 1854, este invitat de August Treboniu Laurian, care era inspector general al școlilor din Moldova, să vină la Iași,

ca profesor de logică și filozofie la Gimnaziul Academic, unde ajunge în decembrie 1854 și unde va sta timp de 10 ani.

Din ianuarie 1855 a predat la Academia Mihăileană logică, filozofie și drept natural public și privat. În toată această perioadă, până în 1864, est preocupat de problemele culturale, sociale și politice ale timpului său, salută Unirea Moldovei cu Țara Românească și nu este de acord cu reformele burghezo-democratice din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

A contribuit la înființarea Universității din Iași, iar din 18 ianuarie 1860 este confirmat aici primul profesor de filozofie, până în 1863, când este numit profesor Titu Maiorescu, la Facultatea de filozofie. A reușit să creeze o adevărată școală, să-i pregătească pe tinerii studenți, viitorii intelectuali ai nației sale, cerând pentru popor drepturi politice și condiții mai bune de viață, pronunțându-se pentru o gândire eliberată de influența teologiei. A acordat o mare atenție învățământului, pentru că a crezut tot timpul că prin școală poporul român va scăpa de întunericul în care era ținut de asupritori, având în vedere că școala este instituția cu un rol determinant pe calea emancipării maselor, pentru modelarea conștiințelor prin propagarea unor mijloace lingvistice, idei, concepte. Întrucât progresul cultural este determinat de școală, de literatură și artă, presă și teatru, marii cărturari ai vremii au încercat să slujească cât mai bine aceste instituții, au reușit să contribuie prin activitatea și prin scrierile lor la dezvoltarea culturii române.

Simion Bărnuțiu este una dintre aceste personalități ale culturii române, care, datorită disciplinelor predate, a știut să trezească interesul tinerilor pentru învățătură, să le insufle dragostea pentru carte, prin puterea convingerii, prin claritatea exprimării și prin căldura și entuziasmul său de mare orator. Învățământul a fost pentru el rostul existenței vieții, adevărata sa menire, devenind în acest fel un simbol al școlii românești din secolul trecut, prin calitățile sale umane și prin vocația didactică, demnă de toată lauda. Studiul științelor, cunoașterea realizărilor omenirii în mai multe domenii ale culturii, efortul tuturor pentru cunoaștere, erau considerați factori care contribuie la ridicarea gradului de civilizație a poporului român. Ideile iluministe ale lui Bărnuțiu, vizavi de ridicarea culturală a maselor, se înscriu în ideologia timpului, sunt o trăsătură definitorie a intelectualului român, care, dintotdeauna, a încercat să contribuie la dezvoltarea societății românești.

Spirit de formație enciclopedică, preocupat de dezvoltarea generală a poporului său, a lăsat o bogată moștenire culturală, impunându-se în mai multe domenii de activitate, a fost un om politic recunoscut, dar și filozof, pedagog, istoric, economist, jurist, estetician, preocupat

de orientarea literaturii și artei românești, în literatură, notele de clasicism completându-se cu cele romantice, asemenea multor cărturari români ai epocii.

Simion Bărnuțiu a fost unul dintre marii gânditori români, la mijlocul secolului al XIX-lea, reprezentant de frunte al intelectualității transilvănene, care considera că trei lucruri trebuie păstrate cu sfințenie: *limba națională*, care este „așa dulce și sublimă”, *teritoriul și dreptul națiunii române* de a-și apăra și cultiva libertățile naționale strămoșești. Este autorul unor opere publicate postum, îndeosebi, în care ideile sale revoluționare se îmbinau și cu erori inevitabile.

A fost un dascăl recunoscut de filozofie, printre primii la noi, vorbind despre istoria filozofiei, despre logică, metafizică, psihologie, etică, distingându-se, mai ales, prin ideile clare și convingătoare pe care le expunea și prin formarea unui limbaj filozofic românesc, a fost primul profesor din Transilvania care a introdus, din 1839, predarea filozofiei în limba română.

Și în domeniul pedagogiei, are un punct de vedere luminist, fiind adeptul pătrunderii educației și învățământului în rândul tuturor locuitorilor, insistând asupra rolului limbii naționale în sistemul nostru de învățământ.

Cursurile sale de drept proclamă superioritatea dreptului natural asupra celui istoric, tema fundamentală a gândirii lui sociale fiind libertatea, a avut o atitudine net și consecvent anticlericală, dovedindu-se a fi un gânditor progresist.

Opera sa este integrată în tezaurul culturii române, lucrările sale dovedesc pregătirea enciclopedică, cursurile de filozofie și de drept predate la Seminarul din Blaj, la Gimnaziul și Universitatea din Iași, vor fi publicate, după 1859, de către elevii lui Simion Bărnuțiu: *Dreptul public al românilor*, 1867, *Dreptul natural privat*, 1868, *Dreptul natural public*, 1870, *Pedagogia*, 1870, *Psihologia empirică și logica*, 1871...

În sfera activității lui Simion Bărnuțiu trebuie amintite și preocupările filologice și cele literar-artistice, predarea filozofiei în limba română și efortul pentru cultivarea limbii române erau momente esențiale pentru dezvoltarea poporului român. Activitatea lui didactică desfășurată la Blaj și la Iași nu se reduce doar la propagarea unor idei democratice, umanitare și patriotice, fiind întregită și de aportul la formarea unei limbi literare moderne; a procedat aidoma lui Timotei Cipariu, folosind un amestec de cuvinte latinești și românești, cerând în același timp ascultătorilor săi să răspundă, pe cât posibil, doar în română, pentru a găsi în limbă, astfel, mijloacele de expresie necesare...

Cursurile sale de la Blaj conțin și mai multe precizări lingvistice, insistând deseori asupra necesității cunoașterii limbii naționale, „...cu cât știe cineva mai bine limba, cu atâta înțelege mai bine pe altul și cu atâta poate grăi și el altora mai la înțeles...”, afirma Bărnăuțiu. Idei asemănătoare găsim și în cursurile lui de la Iași, când ideile filozofice erau completate de o serie de argumente în favoarea apărării limbii române; în lucrarea, *Pedagogia*, apărută postum la Iași, în 1870, vorbea de trei principii de bază, referindu-se la specificul limbii noastre, și anume: *principiul romanității*, considerat o dovadă a purității latine, *principiul poporanității*, ce respingea o limbă diferențiată pe clase sau grupuri sociale, și *principiul progresului*, care trimite la dezvoltarea culturii și a mijloacelor de expresie ale limbii. Învățăutul transilvănean considera că folosirea limbii naționale era necesară pentru răspândirea ideilor științifice și filozofice, dar și pentru evoluția cât mai rapidă a științei și filozofiei. Latura practică în domeniul cultivării limbii s-a manifestat, în cazul lui Simion Bărnăuțiu, prin întrebuințarea unei terminologii filozofice bogate și variate, în care predominau, asemenea scrierilor filozofice ale lui Samuil Micu, trăsături ale epocilor mai vechi, folosindu-se de calcuri, glose, termeni neadaptați, cei mai mulți preluați din latină și greacă. Bărnăuțiu este mai apropiat în această perioadă de formele propuse de August Treboniu Laurian, dovedindu-se un adept al adaptării analogice a neologismelor, conform legilor de evoluție a limbii de la latină la română.

Întrebuințarea frecventă a cuvintelor vechi și populare pentru redarea unor noțiuni de filozofie și necesitatea precizării semnificațiilor lor cu ajutorul unor cuvinte străine corespunzătoare, au dus, în nenumărate rânduri, la crearea unor glose bilingve: *a încheia-concludere*, *întoarcere-conversio*, *despărțire-disjunctio*, *împărțire-divisio*, *prindere-perceptio*, *totul-universum*, *putință-possibilitas...*; adoptarea neologismelor latinești a dus la crearea și altor asemenea glose: *abstrapțiune – abstractio*, *argumentațiune analogică-argumentațiune analogica*, *imperativ categoric-imperativus categoricus*, *oserbațiunea-observatio...*

Numărul neologismelor întrebuințate de Bărnăuțiu este mare, formele pe care el le folosea diferă uneori, de la o etapă la alta de activitate didactică, iar în cazul unora dintre neologisme remarcăm o formă particulară, datorită aplicării unor legi fonetice vechi și unei grafii specifice: *a converti*, *a demonstra*, *fenomene*, *materialism*, *raporturi sociale*, *moțiune*, *mișcare...*; a introdus, pentru prima dată la noi, mai mulți termeni filozofici din terminologia latinească și romanică, multe dintre inovațiile sale lingvistice au pus în circuitul limbii române noi concepte și folosirea modernă a celor deja existente în limbă: *concept*, *categorie*, *finalitate*, *geniu artistic*, *gust estetic*, *aparență estetică*

Categoria bogată a termenilor abstracți reprezentată de substantive latinești imparisilabice terminate în *-tio*, *-tionis* este adoptată de Bărnăuțiu în *-țiune*, de obicei: *argumentațiune*, *aserțiune*, *clasificațiune*, *meditațiune*, *relațiune*...; în cazul altor abstracte în *-itate*, lucrările lui Bărnăuțiu oferă tot situații diferite, el adaugă sufixul vechi românesc la substantivul de bază al familiei și nu la adjectivul neologic în *-al*, astfel, *-ime*, la Bărnăuțiu, corespunde lui *-alitate*: *substanțimea sufletului-substanțialitatea*..., *causime-causalitate*..., cele mai multe abstracte de acest gen au doar forme în *-itate*: *absurditate*, *determinabilitate*, *finalitate*, *idealitate*, *validitate*, *materialitate*, *contrarietate*...

Învățăutul transilvănean nu a modificat terminația femininelor latinești în *-entia*, *-antia*: *aparentia*, *referentia*, *transcendentia*...; substantivele imparisilabice grecești și latinești terminate în *-ma* și *-mata* sunt redade prin *-ma*, pl. *-mate*: *axioma-axiome-axiomate*, *dilema-dilemate*, *dogma-dogmate*...; în redarea adjectivelor latinești cu terminația *-icus* oferă forme variate, frecvente cu *-esc*: *argument cosmologesc*, *adevăr esteticesc*, *argument ontologesc*...

S. Bărnăuțiu supune și alte tipuri de cuvinte la modificări, în toate cazurile se observă un mare efort de adaptare, receptivitate și mobilitate și, de aceea, trebuie subliniat meritul său în răspândirea și adoptarea unei terminologii filozofice și juridice, în crearea stilului filozofiei și dreptului la români, având o mare influență asupra elevilor săi care au încercat să-i urmeze ideile și care i-au publicat mai multe cursuri ale dascălului lor

A fost partizanul latinismului în filologie și dorea reînvierea republicii romane, la noi, chiar dacă a susținut, în același timp, ideea unei limbi literare cât mai apropiate de cea populară, a încercat o latinizare forțată a limbii române, pentru a-i demonstra latinitatea, contestată de unii (în anul 1868, rivalul său într-ale limbii, Titu Maiorescu, a publicat pamfletul *Contra școlii Bărnăuțiu*, în care se manifesta deschis împotriva ideilor lui Simion Bărnăuțiu).

REFERINȚE CRITICE:

Corneliu Albu, *Simion Bărnăuțiu*, Buc., Ed. Șt. și Enc., 1985

Georgeta Antonescu, *Simion Bărnăuțiu*, în „Limba și literatura română”, Anul XII, nr. 4, Buc., 1983, pp. 34-36

Ioan Oprea, *Un făuritor al limbii și culturii române moderne: Simion Bărnăuțiu*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară. A. Lingvistica”, tomul XXIX, 1983-1984, pp. 523-531

Radu Pantazi, *Simion Bărnăuțiu: opera și gândirea*, Buc., Ed. Șt., 1967

Ștefan Pascu, *Pietre de temelie din trecut, pentru vremurile de astăzi*, Cluj, 1967, pp. 125-135